

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

20 02

Afnametijdstip 1
Woensdag 3 april

Tekstboekje

Tekst 1

De Parijse Opéra verloor in 1830, na de **Juli-Revolutie**¹, zijn staatssubsidie. Nog in datzelfde jaar werd ondernemer Véron de nieuwe directeur van de Opéra. Hij maakte van de Parijse Opéra een commercieel succes. Volgens Véron vertegenwoordigde de Juli-Revolutie de triomf van de **bourgeoisie**². Hij was ervan overtuigd dat deze triomferende bourgeoisie zichzelf zou willen vermaken zoals vroeger aan het hof gebruikelijk was. 'De Opéra zal haar **Versailles**³ worden', zei hij.

Véron zorgde voor meer en goedkopere plaatsen in de Opéra. Hij creëerde tegelijkertijd meer vraag door de kaartjes moeilijk verkrijgbaar te maken. Ook riep hij een zogenaamde Foyer de la Danse in het leven. Dit was een exclusieve salon waar vaste bezoekers van de Opéra achter de schermen dansers konden ontmoeten en voor en na het officiële programma informele voorstellingen aangeboden kregen.

Vrij vertaald uit: F. McCarren - Dance Pathologies, Performance, Poetics, Medicine, Stanford (California, 1998), pag. 72, 73

Tekst 2

Het verhaal van Giselle

Eerste acte: het toneel stelt een vriendelijke Duitse vallei voor. In de verte zijn wijnheuvels te zien.

- Wijnoogst. De dag breekt aan in het dorpje. De wijnboeren vertrekken om te gaan oogsten.
- Jachtopziener Hilarion komt op. Teder wijst hij naar het huisje waar Giselle woont en nijdig naar dat van Loys, zijn rivaal. De deur van het huis van Loys gaat open en Hilarion verstopt zich om te zien wat er gaat gebeuren.
- Loys, in werkelijkheid de jonge graaf Albrecht, komt uit de woning. Hij is verliefd op Giselle.
- Loys (Albrecht) klopt op de deur van Giselles woning. Hilarion kan alles zien. Giselle komt naar buiten en valt in de armen van haar geliefde. Loys verklaart haar zijn eeuwige liefde. „Als je mij ooit zou verlaten, dan weet ik zeker dat ik zal sterven”, zegt Giselle.
- Hilarion kan zich niet langer inhouden. “Wat maakt het uit”, zegt Giselle, “ik zal nooit meer van iemand anders houden”, en ze keert hem de rug toe. Hilarion zint op wraak en wil ontdekken wie zijn rivaal is.
- Boerenmeisjes komen Giselle halen voor de wijnpluk, maar Giselle probeert tijd te rekken. Ze stelt voor om samen plezier te gaan maken, in plaats van te gaan werken. Ze neemt zelf het voortouw in een vrolijke solo-dans. De meisjes laten zich al snel meeslepen en dankzij Giselle wordt het dolle pret. Dan verschijnt Berthe, de moeder van Giselle. “Altijd ben je maar aan het dansen, dag en nacht”, zegt ze tegen Giselle. „Als je niet oppast word je later nog een Wili en blijf je na je dood doorgaan met dansen”.
- Dan klinkt een jachtsgaard en jagers komen uit de heuvels te voorschijn. De hertog van Courland en zijn dochter Bathilde betreden met hun gevolg het dorp en zoeken een plek om uit te rusten. Berthe nodigt hen binnen in haar nederige woning. Daar ontmoet Bathilde Giselle. Bathilde is onder de indruk van de charme van Giselle. Bathilde vraagt aan Giselle of ze op iemand verliefd is. „Ja,” antwoordt Giselle, en wijst op het huisje van Loys. Ook Bathilde zal binnenkort gaan trouwen.
- Ondertussen heeft Hilarion het bedrog ontdekt en de kleding en het zwaard van graaf Albrecht in het struikgewas verstopt.

noot 1 Opstand van arbeiders en burgers van Parijs tegen de regering van koning Charles X; de bezittende middenklasse kwam nu aan het roer.

noot 2 bezittende middenklasse

noot 3 het paleis waar Lodewijk XIV met zijn hofhouding woonde

- De wijnoogst is klaar. Giselle wordt uitverkoren tot wijnkoningin. Het wijnfeest wordt gevierd. Giselle en Loys dansen temidden van de wijnboeren en Loys geeft Giselle een kus. De jaloerse Hilarion verschijnt ten tonele en vertelt aan Giselle dat haar geliefde een bedrieger is, een verleider, een vermomde edelman. Giselle gelooft hem niet. Hilarion haalt dan de kleding en het zwaard van Albrecht uit de struiken te voorschijn.
- Giselle kan de schok nauwelijks verwerken en verkeert op de rand van instorting. Albrecht probeert Giselles vertrouwen te herstellen, bezweert dat hij Loys is en niet Albrecht. Giselle wil niets liever geloven dan dat. Nu blaast Hilarion op de jachthoorn en het adellijke jachtgezelschap keert spoorslags terug in het dorp. De jonge graaf, op zijn knieën voor Giselle, wordt bedolven onder eerbewijzen. Giselle beseft dat ze is bedrogen.
- Bathilde vraagt Giselle wat er aan de hand is. Giselle wijst sprakeloos op Albrecht. Bathilde herkent Albrecht als de man met wie zij gaat trouwen en wijst op haar verlovingsring. Giselle heeft alles gehoord en begrepen. Op de grond ligt Albrechts zwaard. Ze speelt eerst met het wapen en stort zich dan in de punt van het zwaard. Opnieuw begint ze een gepassioneerde dans, maar het leven stroomt uit haar weg.

Tweede acte: een bos aan de rand van een waterplas. Een troosteloos kille, mistige plek temidden van riet, wilde bloemen en waterplanten. Links, onder een cipressenboom een wit marmeren grafkruis met daarop de naam Giselle, het graf overwoekerd door wilde bloemen. Een bleke maan staat aan de hemel.

- Jachtopzichters willen aan de rand van het water hun nachtelijke schuilplaats opslaan. Hilarion vertelt verschrikt dat de Wili's hier elke nacht komen dansen, hij wijst op Giselles graf. De klok slaat middernacht, het uur waarop de Wili's verschijnen, en de jachtopzieners verstijven van schrik. Ze slaan op de vlucht.
- Myrtha, de koningin van de Wili's verschijnt. De Wili's verzamelen zich rondom haar en dansen om beurt voor hun koningin. Een nieuwe Wili zal zich vannacht bij hen voegen.
- Giselle verschijnt in haar dunne lijkwade. Myrtha verandert Giselle met haar toverstaf in een Wili.
- Graaf Albrecht verschijnt. Hij is bleek en in de war, de dood van Giselle heeft hem bijna van zijn verstand beroofd. Hij stort bij het graf bittere tranen. Plotseling worden zijn ogen groot als de bleke gestalte van Giselle verschijnt.
- Giselle zweeft bewegingloos voor hem uit, Albrecht volgt haar. Telkens wanneer hij zijn hand naar haar uitstrekt snelt zij vliegensvlug ver van hem weg. Albrecht blijft haar tevergeefs achtervolgen, soms werpt zij hem een bloem toe, ze blijft echter onbereikbaar. Hij geeft het op, smekend heft hij zijn handen naar het graf. Giselle komt dichterbij, aangetrokken door dit stille verdriet. Albrecht valt bijna in onmacht als hij haar even kan aanraken, maar zij verdwijnt weer tussen de rozen.
- Verborgen achter een treurwilg ziet Albrecht hoe Hilarion wordt achtervolgd door een hele groep Wili's. Hilarion stort halfdood neer aan de voet van een boom. De koningin dwingt hem met haar betovering om te dansen met iedere keer een andere Wili. Hij probeert te vluchten. De Wili's omringen hem in hun dodelijke cirkel.
- Na de dood van Hilarion zoeken de Wili's een nieuw slachtoffer. Net als Myrtha Albrecht wil aanraken met haar toverstaf duwt Giselle haar arm weg.
- „Vlucht!”, schreeuwt Giselle naar haar geliefde. „Anders zul je sterven als Hilarion!” Giselle en Albrecht vluchten naar het grafkruis dat hem bescherming biedt tegen de macht van de Wili's. De koningin wil wraak nemen op Giselle en laat haar adembenemend dansen. Albrecht, betoverd door deze dans, laat het grafkruis los en voegt zich bij zijn geliefde Giselle. De dageraad breekt aan.
- De hertog en Bathilde en hun gevolg naderen. Ze zien Albrecht en Giselle, die al bijna helemaal weggezonden is in haar graf. Giselle wijst Albrecht op Bathilde: haar laatste wens is dat Albrecht en Bathilde samen gelukkig zullen worden. Dan verdwijnt Giselle. De ban van de Wili's is gebroken.

Tekst 3

Vanaf 1917 zette Mondriaan ideeën van een groep moderne kunstenaars uiteen in het tijdschrift De Stijl. Wat deze groep kunstenaars bond was dat ze 'een ware visie van de werkelijkheid' wilde geven. Een visie die losstond van het toevallige moment van de waarneming en van het temperament van de waarnemer. De moderne schilder, schreef Mondriaan in De Stijl, streeft naar 'universele harmonie'. Hij beperkt zich tot de niet-kleuren wit, grijs en zwart en de primaire kleuren. (...) Wat hij zoekt is een inhoud die losstaat van de afbeelding: het wezen achter de schijn.

Naar: Aleid Truijens - P.C. Mondriaan. De man die de kunst de moderne tijd in droeg. (Volkskrant, 11-2-1998)

Tekst 4

Mondriaan was rond het jaar 1915 nauw bevriend met de componist Jakob van Domselaer (1890-1960). Met hem voerde hij vele gesprekken over de toekomst van de muziek. Beiden waren op zoek naar vernieuwing.

Jakob van Domselaer stelde onder andere dat een combinatie van het horizontale en het verticale de basis is voor alle muziek. Het horizontale en het verticale verhouden zich tot elkaar als het passieve tot het actieve.

In 1916 publiceerde Van Domselaer een reeks van negen pianostukken die hij 'Proeven van Stijlkunst' noemde. In de inleiding bij deze composities zegt Van Domselaer dat de stukken zo moeten worden gespeeld dat het niet-beweeglijke element (de harmonie) op de voorgrond staat en dat de beweging (de melodie) op de achtergrond is, maar dat deze toch ongedwongen moet verlopen.

Vrij naar: Karin van Maur - Catalogus Mondriaan tekeningen, expositie Haags Gemeentemuseum (1981)

Tekst 5

In 1920 schreef Mondriaan dat hij een nieuwe muziek probeerde te definiëren. Hij wilde dat de klank van deze muziek bij voorkeur met behulp van elektrische, magnetische en mechanische middelen werd geproduceerd. Dit alles om te voorkomen dat er allerlei ongewenste inmengingen van individuele, subjectieve en interpretatieve aard zouden plaatsvinden.

De enige componist die lid is geweest van De Stijl was George Antheil (1900-1959). Ook hij was voorstander van een nieuwe muziek die volgens hem geproduceerd moest worden door grote orkestmachines, volgens een puur mechanisch proces.

In 1923-'24 componeerde Antheil het 'Ballet Mécanique' voor 16 **pianola's**⁴ en een aantal andere instrumenten.

Over dit stuk schreef hij onder andere het volgende:

- Het is het eerste muziekstuk op aarde dat is gecomponeerd door en voor machines.
- Het is noch tonaal noch atonaal. Eigenlijk heeft het met tonaliteit niets van doen.
- Het is gemaakt van tijd en geluid, deze twee materialen.
- Het heeft absoluut geen harde en zachte momenten. Het moet gewoon zo hard worden gespeeld dat je het kunt horen.

Antheil heeft dit stuk een aantal malen herschreven. In de versie van 1953 zijn de pianola's vervangen door vier 'gewone' pianopartijen. In 1999 is een versie uitgevoerd volgens de officiële partituur uit 1924. Alle voorgeschreven pianola's zijn hiervoor aangesloten op een computer.

*Over Mondriaan: vrij naar: Dick Raaijmakers - Néo-plasticisme versus Neo-Bechstein
Over Antheil: deels uit: G. Antheil - My Ballet Mécanique, De Stijl VI, 12, 1925*

noot 4

mechanische piano die de muziek weergeeft die op rollen is vastgelegd

Tekst 6

De moderne tijd en het stedelijke Amerika.

Het stedelijke landschap van elektriciteit, staal en commercie is een weerspiegeling van de Amerikaanse democratie en vindingrijkheid. De Stad was de uitbeelding van het nieuwe Amerika – modern, jong en levend. Hier stond het Amerikaanse succes los van buitenlandse invloeden. In steden als New York en Chicago maakten wolkenkrabbers de straten nietig. Terwijl paard en wagen de straten deelden met elektrische trams en auto's, vervoerden de metro's en spoorwegen massa's mensen en verving het elektrisch licht de gaslampen in de straten. Dit waren symbolen van vooruitgang en welvaart.

Uit: B. Haskell - The American Century, art & culture (Whitney Museum, New York, 1900-1950), blz. 47.

Tekst 7

Brief van Mondriaan uit 1942.

Mondriaan heeft zijn eerste solotentoonstelling in 1942 bij Valentine Gallery in New York.

Beste Charmion,
Vandaag kreeg ik een cheque van 400 dollar van Dudensing; dus de Boogie-Woogie is verkocht. Ik was niet tevreden om maar zo weinig ervoor te krijgen en zal met hem spreken vanavond op de Max Ernst tentoonstelling. Hij zegt dat hij heel veel gedaan heeft om het te verkopen, en dat hij niet veel genomen heeft van de andere werken die hij verkocht heeft tijdens de tentoonstelling. Nu had hij het druk, zei hij, met een andere verkoop. Het is waar dat mijn tentoonstelling veel voor mij gedaan heeft, en daarom is het goed zo.

Uit: Mondrian from figuration to abstraction – catalogus Gemeentemuseum Den Haag (1987)

Tekst 8

New York als inspiratiebron voor Mondriaan.

Mondriaan was verrukt door het snelle levensritme in de metropool. Hij hield van dansen en jazz, waaronder de **Boogie-woogie**⁵. Hij zag tot zijn tevredenheid dat de ronde beweging in de dans had plaatsgemaakt voor de rechte lijn. In de muziek die bij de **Nieuwe Beelding**⁶ hoorde, was de melodie opgeheven, zoals op de moderne schilderijen het onderwerp. Aan die voorwaarde voldeed de jazz natuurlijk nog niet, maar de syncopische ritmes waren een stap op de goede weg. Over de Boogie-woogie zei hij: „Echte Boogie-woogie komt overeen met mijn bedoeling als schilder: vernietiging van de melodie, hetgeen gelijk staat aan de vernietiging van de natuurlijke gedaantes, en opbouw door de voortdurende confrontatie van zuivere middelen”.

Naar: Aleid Truijens - P.C. Mondriaan. De man die de kunst de moderne tijd in droeg. (Volkskrant, 11-2-1998)

Karin van Maur - Catalogus Mondriaan tekeningen, expositie Haags Gemeentemuseum (1981)

^{noot 5} Een virtuoos pianostuk gebaseerd op een bluesschema, waarbij de baspartij een vast, karakteristiek ritmisch en harmonisch patroon speelt, terwijl de melodie bestaat uit korte, geïmproviseerde motiefjes.

^{noot 6} ideeën van De Stijl

Tekst 9

Uit het persbericht:

Jongerentheatergroep DOX stelt zich ten doel interculturele en multidisciplinaire podiumkunst van en voor jongeren te maken.

DOX beweegt zich op het snijvlak van amateuristische en professionele kunst: deels onervaren, jonge spelers en professionele begeleiders maken **beeldend fysiek theater**⁷ waarbij gestreefd wordt naar een artistiek kwaliteitsproduct. De voorstelling moet voor een ieder op een eigen manier herkenbaar en betekenisvol zijn en een jong, divers publiek aanspreken. Het artistieke team van DOX werkt graag met jongeren die banden hebben met verschillende culturen. De werkwijze is erop gericht spelers vanuit hun eigenheid en eigen culturele bagage, onderwerpen te laten aandragen en die in theater (dans, muziek, toneel) te vertalen.

In 1999 is de voorstelling 'Bring My Family Back' gemaakt. Hierin zitten autobiografische elementen van spelers, waardoor onder andere de verschillende culturele achtergronden belicht worden.

Tekst 10

DOX is een van de jonge theatergroepen die, als het aan de Raad voor Cultuur ligt, de komende vier jaar rijkssubsidie krijgt.

'Culturele diversiteit' is een term die de Raad van staatssecretaris Van der Ploeg overnam. De nieuwe groep telt inderdaad veel 'nieuwe Nederlanders'. Tot voor kort noemde jongerengroep DOX zich 'intercultureel', maar dat **adjectief**⁸ is geschrapt. Het klinkt te veel als 'aapjes kijken' vonden de jongeren. Iets dat vanzelf spreekt hoeft je bovendien niet te benadrukken. „We hebben het tij mee”, zegt regisseur Hildegard Draaijer, een van de artistiek leiders van DOX, „maar we voelen ons beslist niet modieus. Het samengaan van veel culturen is nu eenmaal de realiteit in de grote steden, vooral onder jongeren, dus het zou wel erg vreemd zijn om daar aan voorbij te gaan”.

Uit: 'De nieuwkomers staan klaar', Jonge theatermakers uitverkoren door Raad voor Cultuur. (Cultureel supplement NRC Handelsblad 2-6-2000)

Tekst 11

Uit het rapport van de Raad voor Cultuur van mei 2000:

De voorstellingen van DOX zijn origineel en intelligent gemaakt en getuigen van grote theatraliteit. Het werk is op deze manier op weg naar een kwaliteit die als professioneel kan worden aangemerkt. De voorstellingen hebben verschillende betekenislagen en stijgen daardoor uit boven een meer persoonlijk **anekdotisch**⁹ niveau.

Vooraf vanwege de wijze waarop verschillende categorieën jongeren bereikt worden, heeft de groep een eigen functie in het gehele aanbod van de podiumkunsten.

(Resultaat advies van de Raad voor Cultuur: DOX heeft voor 2001-2004 een subsidie van ruim 4 ton gekregen.)

noot 7 Een vorm van theater waarbij niet alleen met woorden wordt verteld, maar juist de uitbeeldingskracht van lichaamstaal wordt ingezet.

noot 8 bijvoeglijk naamwoord

noot 9 een aardig voorval betreffend

Tekst 12

Onder culturele diversiteit versta ik verschillende dingen. Ruimte geven aan andere kunstuitingen, vaak afkomstig uit andere culturen dan de Nederlandse, is heel belangrijk. Dat is een uitdaging en potentiële verrijking van onze kunst en cultuur. Maar het gaat ook om het bereiken van verschillende publieksgroepen.

Uit: Toespraak van dr. F. van der Ploeg, Staatssecretaris van Cultuur, bij de Internationale Sociëteit, gehouden op 30 januari 2001 te Amsterdam

Einde